

11856
INV. 353127

ANTON BACALBAȘA

ARTA PENTRU ARTĂ

CONFERINȚA

ȚINUTĂ LA ATENEŪ, JOI 17 FEVRUARIE 1894

112202

BUCUREȘTI

—
EDITURA LIBRĂRIEI CAROL MÜLLER, CALEA VICTORIEI 33

1894

10
Sublet

Biblioteca Centrală Universitară
14898 Sublet
353127

B.C.U. Bucuresti

C353127

ARTA PENTRU ARTĂ

Doamnelor și Domnilor,

Înainte de a dezvoltă subiectul conferinței mele, — *Arta pentru artă*, — dați-mi voie să fac o introducere mică. Ea va părea nefolositoare, poate, pentru D.v., dar e de multă însemnătate pentru mine.

Voii avea nevoie pentru aceasta, să fac puțină etimologie grecească, lucru puțin atrăgător cum vedeți.

Sînt mulți cari vin la *Ateneu* de atîția ani, fie la concerte, fie la conferințe, dar cari nu s'aũ întrebat nici-odată, de ce acesteia clădirii îi zice *Ateneu* și nu alt-fel.

Zeita Înțelepciunei și a artelor-frumoase, Minerva, se cheamă la Greci *Atheni*. Din cauza aceasta, Grecii aũ numit *Athenaion* instituțiile culturale destinate acestor arte.

Romaniî, poate tot din cauza asta aû numit *Athenæum* aceleași temple de cultură. In ele se predau diferite studii și mai ales arta oratorică.

Aceea-ce a făcut în tot-d'auna caracteristica acestor instituții, este faptul că ele erau neoficiale. Clădite mai înainte de împărați, ele se fac în urmă din inițiativa obștiei. In Belgia, Ateneuri se numesc astăzi liceele *libere*.

La noi, Ateneul este datorit subscripției bine-voitoare a tuturoră. Căci, dacă învățămîntul oficial are atîtea așezăminte, lumea a găsit că e nevoie să aibă și o tribună liberă, de unde să se expue vederi culturale emancipate de sigiliul oficialității.

De ce am făcut introducția aceasta ?

Pentru ca să nu surprindă pe nimeni, cînd va auzi în astă-seară păreri care contrazic tot ce se învață în școli, în școlile oficiale...

Și, acestea zise, trec la subiectul meu.

*
* *

O adîncă bucurie sufletească trebuie să simțim cu toții, cînd vedem progresele ce săvîrșește arta la noi. Redusă mai înainte

vreme la discuții de cenaclu și de reviste necetite, ea părea apanajul câtor-va privilegiați, diletanți ai artei. Diletanții aceștia, artiști și critici reciproci, socoteau arta un privilegiu al lor.

Dar iată că de-odată arta scapă de sub tutela de clasă, se emancipează și vine treptat-treptat să se popularizeze,—la toți. Revistele se înmulțesc, ziarele sînt nevoite să se ocupe și ele de artă, toată lumea se pasionează, e ca un curent nou și puternic, care cere dreptul la viață, care se întinde peste tot.

Din curentul acesta face parte și conferința de astă-seară.

*
* * *

Dar, odată cu lățirea curentului, se nasc și discuțiile infinite asupra chestiunii de a se ști ce este arta și cum trebuie ea să fie.

Cea mai însemnată dintre discuțiunile acestea este cea privitoare la *arta pentru artă*, în opoziție cu *arta tendențioasă*.

Astăzi discuțiunea aceasta e la ordinea zilei pretutindeni. În Franța, telegramele ce ne vin chiar astăzi ne spun că studenții

aă făcut manifestații ostile D-lui Bruneti re și aă strigat : „Trăiască Emile Zola!“ D. Bruneti re este un mare vrășmaș al *Artei pentru artă*; dar D-sa este în același timp criticul de la *Revue des deux mondes*, un critic reacționar și care, dacă nu admite arta pentru artă, nu o admite nu din punctul nostru de vedere, ci pentru că ar dori ca arta să slujască ideilor reacționare.

Ce dovedește aceasta? Aceasta dovedește că se'nșală aceia cari se tem să fie partizani ai artei tendențioase, socotind că aceasta este o chestiune socială. De loc. Ea e o chestiune pur estetică, — dovadă că poate fi îmbrățișată și de reacționari ca D. Bruneti re.

În adevăr, ce este *arta pentru artă*?

Unul din apărătorii ei cei mai înfocați, Théophile Gautier, o definește ast-fel: «Arta pentru artă este pentru adepți o muncă scutită de orî-ce altă preocupare de cît a frumosului în sine».

Iar Littr  o definește ast-fel: «Deviza arta pentru artă este expresiunea desperată a aceloră cari nu aud ecoul răspunzîndu-le».

Maî pe romîneşte, aceasta însemnează :
Arta pentru artă este acea lucrare în care
artistul, dezbrăcîndu-se de toate pasiunile
şi emoţiunile lui de om şi de cetăţean,
ridicîndu-se în afară şi maî presus de tot
ce ne agită pe noi şi chiar pe dînsul, părăsindu-şi cu alte cuvinte o parte din propria lui individualitate, se aruncă, în momentul creaţiunei artistice, în... regiunea ficţiunilor impersonale. El face o operă din care nu se vede nici propria lui personalitate, nici înrîurirea mediului înconjurător asupra-î, nici senzaţiile şi ideile ce-l stăpînesc; el face o operă... frumoasă în sine, şi atîta tot.

După noi, aşa pusă discuţiunea, chestiunea artei pentru artă se reduce la o chestiune de psicho-fiziologie.

Şi ne întrebăm : este oare posibil să fi existat vre-o dată un asemenea artist, un asemenea om ?

Dar ce este artistul ? După esteticianii metafizici, arta fiind o *inspiraţiune* transcendentă, artistul este un inspirat, o fiinţă extra-umană şi supra-umană, care trăeşte în alte lumî, în lumî eterice, vapoaroase. El

n'are nimic cu pămîntul pe care trăim noi, unde sînt lupte, pasiuni, zbuciumări și aspirații. Așa fiind, artistul nu are în vedere de cît *frumosul* ideal, metafizic, transcendental, frumosul trăitor în mintea lui, pe care-l vede în ceasuri de sfîntă inspirație și care scapă vederilor muritorilor de rînd.

Dacă nu cu vorbele astea, dar de sigur cu fondul acesta discută metafizicul.

Noi însă, cari nu admitem dubla personalitate, noi cari știm că artistul nu se poate lăsa de o parte pe dînsul nici atunci cînd concepe nici atunci cînd creiază; noi cari știm că în fie-care operă tresare tocmai propria natură a artistului; noi cari știm că sîntem cu toții rezultatele mediului în care trăim,—susținem că în orî-ce operă de artă natura morală și intelectuală a creatorului ei se arată la lumină. Mai mult, artiștii fiind naturile alese ale omenirei, ei sînt mai capabili de a primi impresiile, de a se emoționa, de a suferi,—și în același timp lucrările lor vor reflecta tocmai adîncimea acestor impresii, emoțiunii și suferințe. În toate operele noastre, acela care trăește mai întîiu sîntem noi.

Mergînd la absurd, s'ar putea zice chiar: ce însemnează artă fără tendințe și în același timp cu tendința de a face o operă frumoasă? Oare *frumosul* nu este el însuși o tendință?

Și aici ne lămurim. Nu-î vorba de a nu avea tendințe, ci numai de a nu avea tendințe *sociale*.

Perfect. În cazul acesta, trebuie să lămurim bine aceea-ce credem noi. Nicî odată n'ar putea susține cine-va, că tendințele sociale pot încăpea în orî-ce operă. Nu. Așă, poezia lirică este prin natura ei o operă intimă, individuală, personală; în ea se va descrie un sentiment individual, o mișcare de suflet, în care ideile și tendințele sociale nu vor avea ce căută. Natura artistului, ideile și sentimentele lui vor tresări și aci, de sigur, dar inconștient, numai atîta întru cît artistul nu-și poate șterge personalitatea lui în nici un fel de operă. Cîntîndu-și iubită, un artist o va cînta fie din punctul de vedere al frumuseței, fie din al inteligenței, fie din al ideilor comune amîndorura,— după cum artistul va fi un adorator al femeii-frumusețe, al femeii-om orî al femeii

cetățean. Dar în nici un caz, lirismul nu se poate contopi cu un cântec social.

Există însă o altă artă, în care neapărat tendințele sociale trebuie să apară : îndată ce opera de artă atinge viața socială, ea *trebuie* să aibă și tendințe sociale.

Din punctul acesta de vedere, arta pură, arta făcută pentru frumosul în sine, nici nu există nici n'a existat. Nu cunoaștem exemplu în toată literatura, în care descriindu-se viața socială, autorul să nu fi avut și o tendință socială. Ce este toată literatura în care se face apologia, — romantică de sigur, dar e tot apologie, — a claselor stăpînitoare ? Ce sînt regiî buni și înțelepți, pe cari îi găsim descriși ? Ce sînt conțiî și marchizele inteligenți și simpatici ? Conscient sau nu, din toate aceste lucrări reese o tendință socială.

Și faptul e foarte natural. Trăind în mediul conților și al marchizelor, făcînd parte din clasa lor, simpatizînd pentru dînșii și scriind pentru dînșii, ne avînd dragoste pentru altă clasă și neavînd alte aspirații, artistul a trebuit să lase în opera

lui să se întrevadă iubirea orî admirația pentru clasa conților și a marchizelor.

De alt-fel, în privința asta, exemplele se pot lua de pretutindenî. Din cîntecele orî-cărui artist rees ideile și tendințele lui sociale, îndată ce el descrie viața socială. Poezia populară, opera marelui artist anonim care se numește poporul muncitor, ne arată mai bine de cît orî-ce alt fel de artă, că artistul nu se poate desbrăca de ideile lui sociale. Cînd poporul ne vorbește de iubire, el face lirism, de un alt gen de cît al poeților noștri, dar tot lirism e.

Cînd însă se atinge de viața socială, atunci îndată el ne zugrăvește așa cum înțelege el nevoile, necazurile, năzuințele ce-l agită.

Deschid cea mai modestă colecție de poezii populare, aceea a lui Vasile Alexandri, — și ascultați :

Frunză verde baraboiu,
Mă 'ntilniū cu un ciocoiū :
— Bună cale, măi Rumine.
— Mulțămim, ciocoiū de cine,
— Măi mojice, tu ești beat !
— Latră, ciocoiū gulerat,
Că eū azi nici n'am mincat.

— Măi mojițe, mojițe rău,
 Las' că mi te-oîu drege eū,
 Cind o veni biru greū.
 — Alelei, puiū de ciocoiū !
 De te-ași prinde la zăvoiū,
 Să-ți daū măciuci, să te 'moiū,
 De piele să te despoiū,
 Ca să 'mbrac cu pielea ta
 Pistoalele și flinta :
 Vintul să nu le pălească,
 Ploi să nu le ruginească,
 Ochiul să nu le zărească !

Sau alta :

.
 Da-r-ar bunu Dumnezeū
 Să umble și plugu meū !
 Din baltag să-mi fag eū plug,
 Pistoalele să le 'njug,
 Ca să brăzduiesc ales
 Unde-o fi cringu mai des ;
 Să trag brazda dracului
 La ușa bogatului !

Sînt nevoit să fac o parenteză. Recitate de altul, versurile astea n'ar avea de cît însemnătatea unei citații ; spuse de mine, ele se pot interpreta într'un sens pe care nu l-ași dori. De aceea, trebuie să spun că sînt departe de a'mpărtăși vederile expri-

mate în ele ; căci, după noi, muncitorii trebuie să meargă pe alte căi spre a-și cuceri drepturile.

Dar am citat versurile acestea, numai ca să se vadă că țăranul n'a făcut nici-o dată artă pentru artă. Nenorocit, umilit, asuprit, el a făcut cîntece din propria-i durere, și a căutat cu ele să-și răcorească sufletul amărît, ori să se îmbărbăteze la luptă. A suferit mai mult din pricina cio-coilor și a miliției? Aceste două nenorociri și le-a spus și'n versuri.

Ar trebui să cugete la aceasta toți cîți ne vorbesc de farmecul poeziei populare și fac în același timp apologia artei pentru artă.

De alt-fel, mulți din apărătorii teoriei cu artă pură sînt inconșienți. Cînd scriu, ei singuri fac artă tendențioasă, fără să știe.

Și nu doar că acesta ar fi un merit al direcțiunei nouă. De cînd e lumea, în tot cazul de cînd o știm, aū existat asupriți și asupritori. Era firesc dar, ca plînsul acestei omeniri suferitoare să se simtă și în operele de artă. Cîntecul de fericire al

omenirei nu s'a scris încă, pentru că omenirea n'a fost încă fericită.

*
* * *

Este însă o altă parte a chestiunii, care trebuie atinsă,—pentru că printre susținătorii artei pentru artă există și un element conscient de ceea-ce face.

Am zis că arta trebuie neapărat să aibă tendințe, îndată ce atinge viața socială.

Ei bine, lupta în potrive tendințelor în artă nu se arată de cât atunci când apar tendințele mai înaintate de cât ale stăpînitorilor.

Vroiți un exemplu ?

Burghezimea a început cu arta tendențioasă. Voltaire, Rousseau, Diderot, produse ale ideilor mari care cutremurau lumea în cursul secolului trecut, au făcut arta cea mai tendențioasă posibil. Ei au ajutat cu operele lor la izbucnirea și triumful marelui Revoluții, pentru că operele lor reflectau aspirațiile burghezimei în luptă cu nobilimea. — Atunci grozav convenea burghezimei arta tendențioasă, arta ca factor revoluționar. Voltaire, Rousseau, Di-

derot, aũ fost sãrbãtoriŃi de burghezime, aŃa cum poate puŃinĩ oameni aũ fost.

Azi ĩnsã, cĩnd burghezimea a triumfat, cĩnd Ńi-a atins aspiraŃiile de clasã, ea se revoltã dac'aude de arta tendenŃioasã! De ce? Nu din cauza principiului ĩn sine, ci pentru cã arta tendenŃioasã ĩncepe sã fie ĩntrebuinŃatã de o altã clasã, pe care burghezimea o asupreŃte, de clasa munci-toare... NegreŃit, lucrul acesta nu poate conveni celor ce aũ triumfat. Burghejiĩ sĩnt prea puŃin metafiziciĩ acum, ca sã apere un principiu ce le face rãu, numai pe motivul cã odinioarã aũ fost partizanii acestui principiu.

Se ĩntĩmplã cu arta aceea-ce se ĩntĩmplã cu grevele. A fost o vreme cĩnd burghezimea rãguŃã declamĩnd : Libertate! Egalitate! Fraternitate! Pe atunci vorbele astea aveãu ceva magic, ele eraũ sfinte pentru burgheji, cari le luaserã ca devizã. Nu triumfaserã ĩn lupta lor de clasã.

Dar de cĩnd aũ triumfat, Ńi-aũ schimbat vocabularul, ĩnlocuindu-l cu «libera concurenŃã, libertatea... exploatarei, *laissez faire*». Eraũ bune revoltele burgheziei ĩn

potriva nobilimei ; dar muncitorilor nu li-î ertată nici greva, de vreme ce acum greva este dăunătoare burgheziei !

Acesta este adevărul. Criticii burgheji, — vorbesc de cei conștienți de nevoile clasei lor, — nu se revoltă în potriva tendințelor, ci în potriva unor anume tendințe. Dacă-î auzim strigînd ; «artă pură, artă pentru artă, transcendentală, impersonală... impermeabilă,» pricina este că cele mai multe tendințe ce se arată acum în artă, sînt tendințe anti-burgheze.

Alt-fel, chiar azi le convin *unele* tendințe și le 'ncurajază. Cîte opere de morală burgheză, cîte opere pline de apoloogia stăpînitorilor și a burghezismului, nu sînt încurajate, lăudate și premiate de oficialii burghezimei ! In prima linie, nu uitați Istoria oficială, care este cea mai tendențioasă operă posibil !

*
* * *

Așa pusă chestiunea, ea se simplifică. Nu mai este vorba să știm *dacă* arta trebuie să nu să aibă tendințe, ci numai ce anume tendințe trebuie să aibă.

În privința aceasta, ar fi ridicul să dăm legi sau rețete literare. Nu-î vorba nici de una nici de alta. De aci încolo, nu se pot emite de cît simple păreri.

Regula generală însă, principiul artei însăși, iată-l :

Din momentul ce artistul nu dă în opera lui decît propria lui personalitate, care la rîndul ei este oglinda mai ales a mediului ce-l înconjoară,—dacă voește ca opera lui să nu fie falsă și decî neartistică, trebuie să lucreze conform ideilor și simțirilor lui. Voind să susție o anume temă, pe care n'o simte, orî în care nu crede, el va face o operă searbădă. Și atunci, nu numai că procedeul va fi fals, dar nu va putea produce o operă de valoare, o operă artistică.

Cea d'întîiî condițiune a unei creațiuni artistice, este ca ea să fie *văzută* clar, să fie adînc simțită, de creîtorul ei.

Pe de altă parte, menirea artei trebuie să fie și aceea de a face să pătrundă în sufletele altora impresiile pe care le-a simțit artistul.

Aci, chestiunea e limpede : frumosul în sine, de sine stătător, mai presus de ideile și de idealurile noastre, nu există. Fără să

vroim, judecata noastră despre alții ca și despre lucrările lor de artă atîrnă de educația noastră morală și intelectuală mai d'înainte făcută.

Acea-ce poate pasionă pe un proletar, cum ar fi de pildă zugrăvirea nenorocitei lui stări, va lăsa rece pe un burghez, care nu va vedea în aceasta de cît o lucrare absolut în contradicție cu tot modul lui de a gîndi și de a trăi.

Și, 'n cazul acesta, trebuie să știm cui ne adresăm. O altă întrebare însă se ivește: poate oare artistul, om ca toți oamenii, cu aceeași organizație nervoasă ca noi toți, să rămîie rece la tot ce se petrece 'n juru-i? Cînd vede sumedenia de nedreptăți care apasă asupra unora, poate el să nu ajute cu aceea-ce poate la stingerea acestor nedreptăți?

Tocmai aci se arată imposibilitatea artei pentru artă. Și istoria desvoltărei artistice este martoră, ca să ne spue că toți artiștii mari, toate naturile alese, aū fost în același timp oameni cari nu numai că aū înțeles ideile mari ce frămîntaū epoca

lor, dar s'a'au pus în curent cu ele și le-au ajutat.

Aceasta a făcut chiar puterea operelor lor. Căci, pentru ca o lucrare de artă să ne impresioneze adînc, una din condițiunile principale este și aceea ca ea să ne reprezinte un adevăr. Ce ați zice despre un artist, care trăind în mijlocul unei societăți corupte, s'ar apucă să ne zugrăvească societatea aceea ca un ideal de scietate, plină de castitate, plină de sentimente generoase?

Fără'ndoială, lucrarea lui fiind întemeiată pe o minciună, ne-ar impresiona într'un mod neplăcut și ar pieri.

Același lucru cu un artist care, trăind într'o vreme de exploatare nemiloasă a omului de către om, ne-ar zugrăvi armonia îngerească a claselor sociale.

Maî mult, societatea actuală este așa de frămîntată de luptele dintre clase, așa de preocupată de mizerii și de asupriri, în cît ori-ce operă de artă care ar avea un raport cu viața socială și ar trece peste luptele acestea, este menită să dispară, să ne lase reci; pe cînd artistul care înțelege

vălmășagul acestui război și care intră în el aducînd în producțiile lui nota adevărată și plină de sentimente largi, altruiste, este artistul iubit.

Să lămurim printr'un exemplu deosebiriile dintre un artist «pentru artă» și unul tendențios.

Iată doi artiști. Amîndoi merg la țară. Și unul și altul văd o casă țărănească în mijlocul unei cîmpii, și unul și altul o descriu. Presupunem, firește, că amîndoi ar avea același talent, numai concepțiile le-ar fi diferite.

Ascultați cum arta pentru artă va descrie bordeiul țaranului:

«Am fost erî la țară... În mijlocul cîmpiei, o căsuță țărănească părea locuința unui poet retras de sgomotul lumii.

«Ce liniște bine-făcătoare respiră acel palat rustic! De sigur, înăuntru locuitorii trebuie să fie fericiți. Viața lor senină, ca cerul albastru care-i scaldă într'o atmosferă de pace, este mai fericită de cît viața regilor... De sigur, painjenii, acești oaspeți ai singurătăței, își torc rețelele lor fine ca niște gînduri de artist.

«Se aude o gîrlă, povestind de liniștea și fericirea vieții pastorale... Acolo ași vrea să staă un secol,—căci numai acolo viața trece lină, ca rîul ce șoptește, ca nourii tăcuți, ca luna de pe cer...»

La rîndul lui, artistul pătruns de mizeria țaranului, va descri aceeași casă în alt chip:

«Am fost erî la țară... În mijlocul cîmpiei bogate, o căsuță țărănească părea, umilită și aproape în ruină, o vizunie de fiară. Mă-am adus aminte de Tantal, confundat pînă în gît în bucate și blestemat să nu se atingă de ele.

«Am intrat. Și am simțit în mine o revoltă adîncă în mizeria aceluî bordei. Am văzut fețele alea bolnave, zdrobite de muncă și de pelagră,—și am înțeles ce crudă ironie sînt toate operele care ne cîntă de liniștea și fericirea vieții pastorale... În fie-care colț, rînjă figura amarniceî mizeriî...

«De-afară se auzea gîrla, povestind durerea și amarul țaranului robit de veacuri.

«Și am plecat cu sufletul îndurerat... Pentru voi, nenorocite victime ale munceî, toată frumusețea Fireî nu-î făcută decît ca

să vă zugrăvească mai negru viața de ne-
cazurî!...»

Și acum, închipuiți-vă că amîndoi artiștii
ar merge să citească țăranilor bucățile lor.
Care va fi impresia ce va lăsa unul și care
aceea pe care o va lăsa cel-l'alt?

Vedeți: pe cînd artistul cu „arta pentru
artă“ nici nu se coboară în lăuntru mize-
riei din colibă,—căci arta pură e mai presus
de nevoile noastre, — cel-l'alt merge să-și
caute inspirația tocmai în fundul borde-
iului, acolo unde sufer și plîng nenorociții.

Pe cînd artistul transcendental se impre-
sionează de painjenî și nu cugetă la ființele
omenești, artistul tendențios vede mai
lesne durerea acelor iloți sfișiați de un traîu
amar, de o nedreaptă orînduire!

Spuneți acum: care din aceste opere
merită mai mult să trăiască? Spuneți care
ne va impresiona mai adînc? Care va viețui
mai mult?

Răspunsul l-aŭ dat aplauzele dv.

S'ar părea că e cu neputință ca un artist
să rămîie așa de nepăsător la tot ce se pe-
trece 'n juru-î, să nu se pasioneze de lup-

tele dintre clase. Cu toate acestea, v'ași putea da un fapt foarte caracteristic.

După mulți literați, Théophile Gautier a fost unul din cei mai mari poeți ai Franței; sînt unii cari îl socotesc chiar mai mare de cît Musset și de cît Victor Hugo. Neîndoelnic, el a fost un mare maestru al formei, un mare artist, și nu pe nedrept Baudelaire îl numea *«l'impeccable magicien es-lettres françaises»*. Ei bine, Théophile Gautier n'a pasionat nici o-dată de cît un cerc restrîns, un cenaclu. Astăzi, cîți va anî de la moartea lui, el este citat mai mult ca o curiozitate literară, ca un exemplu pînă unde poate ajunge perfecțiunea formei.

Ce a făcut Théophile Gautier, pentru ca să merite atîta ne băgare 'n seamă atît din partea contemporanilor săi cît și din partea posterității?

Marele poet a fost unul din cel mai valoroși reprezentanți ai artei pentru artă. Nepăsător la tot ce se petrecea împrejurul lui, el a fost tipul cel mai perfect al omului fără nici un ideal social.

La 1871, în vremea represiunii Comu-

neî din Paris, Théophile Gautier scria *Tableaux de Sièg*e. Pe cînd Parisul erà în flacări, pe cînd armatele Versailieze se dedaû la cel mai înfiorător măcel pe care îl cunoaște istoria contemporană, pe cînd burghezimea setoasă de sînge își asigură domnia prin niște îngrozitoare crime, de care o lume 'ntreagă s'a cutremurat, — Théophile Gautier studiă Parisul din punctul de vedere al artei pentru artă. Nici sîngele care roșă pavelele, nici țipetele victimelor, nici agonia atîtor morți sub loviturile armatei brutale, nimic nu încrețe fruntea poetului. Nepăsător, înarmat cu o seninătate de cuget uimitoare, el trecea printre cadavre ca o umbră nesimțitoare; — în inima acestui artist burghez nici o suferință nu găsea ecoû, nici un glas omenesc nu vibră. Mamele despărțite de copii, pruncii puși în țeapă, bătrîni uciși, poate de copiii lor, în șanțuri, un oraș întreg transformat într'o vastă și groaznică măcelărie de oameni, — toate astea nu meritaû onoarea unei lacrimi, munca unui rînd scris; toate astea erau

niște teme mai puțin artistice de cît aspectul unei colonade...

Vă mai mirați de ce a pierit așa de iute impecabilul maestru al formei? Dar în ce opera lui se adresează inimilor noastre, pentru ca și inimile noastre s'o poată păstra?

Cunosc însă o altă operă, mai puțin impecabilă, dar care a rămas tocmai pentru că vorbește tuturor celor asupriți. Este o bucată de muzică, nu un capo-doperă, la auzul căreia se cutremură și se înflăcărează și azi popoarele de la o margine la alta a lumii, pentru că este ca un strigăt de raliere a umiliților. Ea trăește, ea va trăi cît timp vor egzista apăsați, cît timp vor fi revendicări de făcut, — este Marselieza!

Din punctul de vedere al artei pure, asemănarea nici n'ar trebui făcută. Și totuși, dacă lăsăm de o parte concepțiile clasice asupra artei și prejudecățile noastre culturale în privința asta, lucrul ni se arată ca foarte natural. Căci este așa de firesc să ne emoționeze mai mult aceea ce ne privește mai de aproape, aceea-ce se atinge

de necazurile și de dorurile noastre, în cât pe nimeni nu trebuie să mire judecata populară asupra unei opere așa de populare!

Maî la urmă, ne uimește părerea aceasta a artei pentru artă. Ce poate fi această artă de sine stătătoare și de sine trăitoare, care nu se coboară pe pământ între noi oameni, care trăește maî presus de tot ce ne agită și ne turbură pe noi, care nu ține în seamă cele maî vii și cele maî sfinte aspirații ale noastre, — și care totuși ne cere s'o privim, s'o admirăm, să ne închinăm ei? Cine este acest zeu transcendențial, care plutește de-asupra noastră, pe care nimic nu-l mișcă, și căruia ni se cere să-i facem jertfă de toate sentimentele noastre.

O lume întreagă suferă, o lume întreagă plînge ori se zbate în lanțuri de robie, și iată că ni se arată o lumină care nu ne atinge și căreia ni se spune că trebuie să ne închinăm! Cum! să lăsăm noi de o parte lupta asta uriașă, idealul către care de veacuri tinde omenirea, să ștergem cu buretele Istoria frumoasă a luptelor noastre

și să ne ațintim privirea către un Ideal care nu vorbește de cît fanteziei ?

Mi se pare că este așa de utopică și așa de puțin normală cererea asta, în cît ea nu va atrage nici odată mulți adepți. Se vor găsi, de sigur, în tot-d'a-una cîți-va blazați sau cîți-va utopiști cari să cînte arta pentru artă; dar numărul lor va descrește într'una, ei vor face tot mai mult gol în jurul lor, vor rămîne din ce în ce mai izolați, ne vor fermeca din ce în ce mai puțin, și omenirea va trece înainte, călcînd peste visurile lor sterpe, cu ochii către alt țel, mai frumos, mai generos, mai uman...

Iar în ziua cînd noi vom atinge Idealul pentru care vom fi luptat atîta și vom fi făcut atîtea jertfe; în ziua cînd acest mare Ideal social va fi o realitate, ne vom aduce cu drag aminte nu de aceia cari au urmărit *frumosul* impersonal și transcendental, ci de adevărații artiști ai omenirei, de aceia cari au ajutat cu arta lor la sfîrșirea vechilor erezuri și nedreptăți, la întemeierea lumii nouă !

Am arătat pîn'acuma, că se pot împărți în două categorii aceia cari susțin arta pentru artă: mai întîi, aceia cari aū conștiință că tendințele nouă ce se manifestază în artă sînt în vremea noastră tendințe anti-burgheze, și al doilea aceia cari sînt pur și simplu niște victime ale răsodatei estetice metafizice.

Cei d'întîi, — mai tot-d'auna critici iar nu artiști propriu ziși, — dîndu-și seama că arta poate fi un factor social foarte puternic și că ea poate ast-fel înrîuri pentru transformarea societăței burgheze, ne predică arta pentru artă numai ca să distragă atenția mulțimei de la lupta de clase. Aceștia sînt adevărații burgheji conștienți, căroro li se pare că aū găsit un mijloc atrăgător spre a depărta pe muncitorii de la idealul lor de clasă. Cu ei, lupta nu se poate pune pe tărîmul estetic, pentru că ei aū ca și noi credința că arta pură nu există, dar caută pur și simplu să ne ia din mîna o armă de luptă socială.

Cei de-al doilea, victimele unei estetice dispărute, fac artă cu tendințe fără să-și dea seama. Ei cred că sînt foarte imper-

sonali și foarte netendențioși pentru că nu pun cu intenție tendințele în lucrările lor. Dar ce sînt toate romanele moderne, în care se descrie viața proletarilor? Dar ce sînt toate romanele în care ni se arată corupțiunea și degenerarea fizică și morală a clasei de sus? Nu sînt ele cea mai puternică armă de luptă a celor asupriți? Nu sînt ele cea mai vie dovadă că arta pentru artă nu există de cît în imaginația cîtor-va inși, conștienți sau inconștienți de ceea-ce fac? Evident că da.

*
* * *

Din nenorocire pentru artă, trebuie însă să constatăm un alt fenomen, de astă dată un fenomen întristător.

Neputînd susține arta cu tendințe reacționare, pentru că nu se vor găsi mulți artiști adevărați cari să se arunce pe asemenea cale, s'a inventat arta pură, arta pentru artă. Tribunele oficiale, școlile oficiale, revistele oficiale, toate ne predică această artă de sine stătătoare.

Atunci... s'a găsit mulți, cari văzînd că aceasta e teoria în vază la cei de sus, s'a

repezit să o susție. Artă pentru artă slujește acestora ca o scară spre a ajunge la onoruri, ca un mijloc de a se pune bine cu cei mari.

Și ne-am pomenit de odată cu o droaie de lipsiți de talent, artiști fără artă, cari cari s'aũ făcut apostoli ai artei pentru artă, cînd toată arta lor este artă de a se urca prin agățare.

În mijlocul lipsei de caractere în care trăim, oficialitatea încurajînd tot ce convine principiilor ei, n'a fost greu să se înjghebeze o sumă de nulități cari să devie predicatorii teoriilor iubite de clasa dominantă.

Este de ajuns să faci la minister o hîrtie prin care să declarî că vei combate socialismul și tendințele sociale în artă, ca, ori-cît de nul ai fi, să ți se acorde imediat dreptul de a ține un curs la Universitate, pentru... luminarea tinerimei și salvarea ei de ideile subversive...

Este de ajuns apoi ca, sub pretext de artă senină și eterică, să faci o operă insipidă în care poienele să fie misterioase,—

pentru ca oficialii să-ți acorde misterul unui *Bene-Merenti*....

Făcut-ai în fond artă pentru artă? De loc! Ba, mai mult de cât atîta, ai făcut numai tendințe, fără să faci artă... Inșă, precum spuneam, burghezimea nu mai e metafizică; ea nu ține la un anume principiu inviolabil; fie ori-cît de tendențioasă arta, ea o încurajază dacă acele tendințe îi convin, chiar cînd arta e cu desăvîrșire exclusă.

Pentru pseudo-artiștii aceștia, fructe neorocite ale Societății actuale, nimeni nu-și va pierde vremea să facă teorii. Pentru ei, s'au făcut odată niște versuri care-i caracterizează de minune:

Cînd vezi crucea pe o casă, știi că este de vindut;
Dar la oameni, însemnează că vînzarea s'a făcut!

*
* * *

Să ne oprim înșă un moment la aceia cari sînt de bună credință, cari cred de bună seamă că arta nu trebuie să aibă nici o altă menire pe pămînt de cât aceea de a fi frumoasă, precum este frumos diamantul cu toată inutilitatea lui. Sînt între ei oameni cari ar putea produce lucrări de o

mare însemnătate socială, lucrări care nu numai prin valoarea lor artistică, dar și prin tendința lor socială să fie niște factori puternici în mersul progresiv al omenirii. Totuși, închiși în cercul strîmt al cîtor-va formule clasice, ei fac niște opere pieritoare, a căror valoare se apreciază numai în rîndurile cîtor-va adepți, admiratori ai frumosului în sine.

O chestiune morală se impune. Dacă acești artiști ar face parte din clasa celor ce stăpînesc, datoria lor de a veni să ajute pe cei ce sufer ar fi o datorie metafizică, fiind dat că li s'ar cere să lupte pentru o clasă streină lor.

Dar faptul real este că mai toți artiștii de acum sînt proletari intelectuali. Adeseori ei simt într'înșii toată revolta clasei lor, inima le este plină de compătimirea cea mai adîncă pentru semenii lor, în sufletul lor vibrează durerea clasei întregi, din care fac parte. Și dacă aceasta nu se dă pe față în operele lor de artă, cauza principală este tocmai aceea că se înfrînează pe cît pot, pentru ca să nu izbucnească. Ei se tem să nu confunde niște

idei sociale cu ideea artistică, ei se tem ca operele lor să nu fie excluse de către aceia cari dau tonul în literatură ca și în politică, se tem în fine să nu fie escomunicați.

În cazul acesta, chestiunea morală de care vorbeam e următoarea :

Trebue oare ca artistul, pentru un motiv de o ordine cu totul ne artistică, să-și stăpînească revolta care clocotește 'ntr'în-sul și să dea naștere unei opere searbăde; atunci cînd ar putea creia lucrări care să 'nsemneze enorm în marea luptă dintre oameni? Este oare *moral*, ca un om care simte nedreptățile lumii așa cum lumea e organizată astăzi, să pue frîu celor mai sfinte și celor mai generoase aspirații ale lui, numai de teama de a nu fi exclus de către cei ce cîrmuiesc?

Atunci, care este deosebirea între un artist, — căruia i se presupune o inimă mai largă și o mai distinsă sensibilitate, — și un nenorocit oare-care, căruia nu-i e permis să cugete și să se manifesteze în voie?

Suprema lașitate în lupta pentru traiu este să dezertezi din luptă. Și dacă firilor

neputincioase, bicsnice, deprinse cu înjosirea, le scuzăm toate concesiile, nu putem face aceasta și pentru artiști. Este pentru dânșii o datorie sfântă de a da drum liber simțirilor ce-î însuflețesc, de a se lăsa călăuziți de sentimentele cele mai sincere și cele mai generoase ale inimei lor.

Admirăm pe un necunoscut, admirăm pe un muncitor, care 'n fața mizeriilor, a asupririlor și a celor mai grele amenințări nu-și pleacă fruntea, — și iată de ce nu putem lăsa pe artist să cadă, pradă unei ridicule temeri. Există opere mari de artă, opere care se citează de secole și care vor rămîne încă multă vreme, opere care au fost scrise tocmai în mijlocul celor mai crude prigoniri și 'n care artiștii au pus toată revolta lor în potriva prigonitorilor.

Pentru ce credeți că au trăit atîta și continuă să trăiască aceste lucrări ?

Nu-î numai motivul moral, dar și cel pur artistic. Evident că admirăm în creiatorul lor pe omul care a știut să rămîie hotărît în mijlocul greutăților și al primejdiilor prin care a trecut; dar în același

timp ele ne sugerează admirația și prin puterea artistică de care sînt pline.

Căci, dacă este adevărat că una din cele d'întîiî condițiuni a unei lucrări de artă ca să ne cucerească sufletul este și aceea ca artistul să o fi simțit mai întîiî el,— atunci de sigur că nici o lucrare nu poate fi mai simțită de cît aceea în care autorul a pus fișii din propria lui viață, zburciumul sufletului lui însuși în ceasuri de restriște; atunci de sigur că autorul ne va transmite și nouă prin opera lui tot ce l-a încălzit, tot ce l-a emoționat, tot ce l-a zguduit pe el... Și cînd noi înși-ne vom fi în situația lui, cînd adică durerea, revolta saŭ aspirațiile lui vor fi durerea, revolta saŭ aspirațiile noastre, natural că emoțiunea va fi mai mare, vom plînge saŭ vom tresări cum a plîns ori-cum a tresărit artistul!

Este dar și un punct de vedere pur artistic, care esclude arta pentru artă, care îndeamnă pe artist să ne zugrăvească toc-mai acele nenumărate și adînci furtuni din sufletul nostru al tuturor.

Generalizarea aceasta a pasiunilor este ceea-ce face tăria unei opere de artă. Cu

cît vor fi mai mulți aceia căroră li se adresează lucrarea ta, cu cît adică vei pătrunde nu în inima unui individ ci în a unei întregi și numeroase clase, cu atîta opera ta va avea mai mulți admiratori, va robi mai multe inimi.

Și aci este tocmai secretul pentru ce poezia lirică a trăit, trăește de veacuri și va trăi în veci de veci. Ori-cît ar fi de personală, ea are darul să miște mii și milioane de oameni, pentru că milioane sînt cei-ce iubesc... De cîte ori nu am plîns cu toții pe niște pagini triste, în care o inimă plîngea! Și am înțeles cu toții. patima celui nenorocit, pentru că toți am trecut sau trecem printr'o situație analogă. Mai mult de cît atîta, de ce nu ne mai farmecă romantismul și-i preferăm cîte-va strofe adesea ori naive, dar pline de realitate?... Pentru că romantismul e o simplă fantezie, care poate varia în sutimi de mii de feluri, după bogăția de maginație a fiecăruia; pe cînd realitatea sîntem noi toți, cu mici variante, dar mai totdeauna aceeași... Iar lirismul ce se revarsă din naivitatea aparentă și așă de tristă a strofelor în care

nu sînt nici comparații cu zefirul nici asemănări cu zeițele, e mult mai dureros pentru noi, de cît toate romantismurile care pot fi meșteșugite, dar nici odată patrimoniul inimilor tuturor...

Ei bine, de ce numai în poezia lirică să se vadă sinceritatea asta atît de fermecătoare? Pentru ce îndată ce trecem de la analiza *unui* suflet la analiza mai multora, la analiza unei clase întregi, să ne schimbăm procedeul? Pentru ce două sisteme cu desăvîrșire opuse unul altuia?

Faceți același lucru și în arta socială: lăsați să se vadă în operele voastre aceea-ce simțiți, fără preocupări meschine că veți fi escomunicați, orî-că nu vroți să intrați într'o anume direcție.

Realitatea înainte de toate.

Și aci este locul unei mici esplicări. Se atribue artei tendențioase ideea că ea vroește să dea niște anume teze, niște rețete literare, în conformitate cu care să se producă tot ce se produce. Ni se impută că vroim cu orî-ce preț ca toți artiștii să descrie mizeria, coliba nenorocitului, și așa mai departe.

Este aci o mică neînțelegere. Nici odată noi n'am afirmat aceasta; nici odată noi n'am spus aceloră cară găsesc că societatea actuală este un ideal de organizație socială, că trebuie să facă opere de artă în conformitate cu vederile noastre politico-sociale. N'am spus aceasta, pentru că ar fi și metafizic și anti-artistic.

Artistul vede prin prisma lui personală și redă impresiile primite prin modul lui personal de a redă. Cine ar fi acela care să ceară unui idealizator al câmpiilor să idealizeze fabricile? Sau cine ar putea cere unui om care vede în civilizația actuală un progres enorm față cu starea de lucruri din veacul ce s'a stins, să ne cînte trecutul și frumusețile lui? Aceasta ar însemna să cădem tocmai în greșala metafizicilor, cară cred că artistul se poate dezbrăca de personalitatea lui ca de ceva care nu face parte integrantă din individualitatea lui, dintr'însul... Tocmai metafizicii întrebunțează procedeul acesta. Ei spun artistului:

— Tu trăești pe pămînt, în mijlocul oamenilor, vezi luptele lor, sfișierile dintre dînșii, asîști la spectacolul războiului

dintre clase, vezi pe unii perind de inaniție iar pe alții de indigestie; — cu toate astea, fii nepăsător la toate durerile acestea, rămii cu mintea într'o lume impersonală; iar dacă toate luptele acestea îți ating sufletul, tu lasă-ți acasă acest suflet în momentul creațiunei artistice, fii adevărat artist, adevărat meșteșugar fără idei și fără pasiuni, — fă artă... pentru artă, nu pentru oameni!

Contrariu acestor sfaturi, noi zicem: scrieți aceea-ce sufletul vostru simte.

Și tocmai aci se vede cât este de științifică și de omenească concepția tendenționiștilor. Impărțind pe artiști în clase sociale, noi știm că fie-care are, în majoritatea cazurilor, ideile și aspirațiile clasei din care face parte. Și de aceea nu vom spune nici o dată omului încântat de ordinea actuală de lucruri: Cîntă-ne puțin și mizeria muncitorilor.

Noi ne adresăm artiștilor-proletari și le zicem:

— *Dacă* mizeriile și necazurile clasei voastre vă ating și pe voi; dacă în inima voastră poate intra durerea clasei din care

faceți parte, — atunci nu vă îngrijiți nici că veți fi escomunicați din Parnasul oficial, nici că nu veți putea mișcă pe cei ce nu se mai mișcă de nimic. Dați-vă toată inima și cugetul întreg în operele de artă, ridicați-vă mai presus de preocupările înguste, meschine și neartistice, căutați ca între simțirea și între lucrarea voastră să nu fie contradicție, — și atunci veți fi făcut o lucrare însemnată, veți fi făcut adevărată artă... Iar opera voastră va trăi, pentru că în ea vor fi întrupate simțirile voastre, simțirile noastre....

Și cum sîntem încredințați că este dreaptă cauza socială pe care o apărăm, iar pe de altă parte nu toți artiștii proletari înțeleg dreptatea acestei cauze, noi nu le spunem să apere o cauză pe care n'o înțeleg, nu le spunem s'o apere pentru că așa vroim noi, ci-i îndemnăm să intre de aproape în cercetarea relelor de care ne plîngem. Cînd ei vor înțelege dreptatea acestei cauze, cînd se vor pătrunde de toate problemele care zguduie omenirea de veacuri și care așteaptă o soluție; cînd în inima lor va încolți aceleași doruri cari își găsesc loc în

inima noastră, — este neîndoelnic că vor veni să lupte cu noi. Și atunci nu vor face simple lucrări cu tendință, ci lucrări a căror tendință e adînc intrată în judecata și'n inima lor...

De alt-fel nimeni nu va tăgădui că arta socială este menită să miște și să aprindă mai mult de cît o artă al căreia scop e pur și simplu să fie o jucărie frumoasă.

De ce oare un tablou care ar reprezenta un colț de pădure, o bucată de cer ori o petrecere la un castel, ar fi *mai artă* de cît unul în care ni s'ar zugrăvi un bordiș pustiu, o suferință omenească, o mizerie adîncă? Inc'odată, comparațiile nu se fac de cît la talente egale. Dar pe cînd cele d'întîi tablouri ne vor distra un moment ochiul, ne vor face să visăm o clipă, cele de-al doilea ne vor face să gîndim sau să suferim, vor naște 'n mintea noastră o lume 'ntreagă de idei, ne vor arăta cît e de nedreaptă și de crudă realitatea orînduirii de azi.

Și, dacă valoarea lucrării stă în raport cu cantitatea de emoțiuni ce va descărca, atunci de sigur că tablourile acestea sociale,

cu tendințe, vor fi pentru noi de o sută de ori mai meritoase. Ele nu vor fi o jucărie, ci o armă...

*
* *

Societatea actuală trece prin niște frământări uriașe. Luptele ce se dau în mijlocul societății nu puteau să nu aibă o puternică înrîurire și asupra artei. Alături cu toate curențele politice și sociale ce se formează în focul astor lupte, se alcătuiesc și curențele artistice, tocmai ca o dovadă că arta nu poate scăpa de influența ideilor ce domină o epocă.

Ast-fel, vedem o literatură entusiastă, gata să ne zugrăvească păcatele clasei stăpînitoare și să 'ndemne la luptă pe cei asupriți; o literatură pesimistă și nevrozată, care nu vede mîntuirea de cît în moartea vieții, și în fine o literatură decadentă,—în tocmai cum se petrec lucrurile și 'n ordinea morală.

Să insistăm puțin asupra literaturii decadente, pentru că ea este adevărata expresiune a artei pentru artă.

De unde vine ea și care-î sînt cauzele ?

Originea ei ar putea fi căutată mai întâiu în lipsa de curaj a unor artiști de a intra în luptele sociale. Vroind să fugă de aceste lupte, vroind să nu se expue nenumăratelor greutăți și jertfe pe care le cere un război așa de aprig, ei se retrag în frumusețea formelor artistice.

În fond, decadența nu-î alt-ceva de cît degenerare. Alături cu decadența morală crește și așa numita decadență artistică.

În ce consistă, în adevăr, arta decadentă? Caracteristica ei este pustiul de idei, pe care se așterne nemilostivul potop de vorbe. Cînd artistul vroeste să fugă de analiză, de cercetarea amănunțită a relelor sociale; cînd el evită să ia o parte saū alta în luptă, — ce-î mai rămîne de atacat? Îi rămîne forma, îi rămîn cuvintele.

Fără îndoială, nu trebuie să facem confuziunea de a crede că frumusețea formelor implică numai de cît decadența artistică; aceasta ar fi negațiunea artei însăși. Și toată lumea știe că toate operele geniale, acelea care trăesc de veacuri, aū avut în tot-d'a-una această mare însușire de a uni la olaltă, de a armoniză, fondul cu forma.

Dar aceea ce desparte pe decadenți de artiștii adevărați, este faptul că ei esclud cu desăvîșire primul factor, fondul, sacrificînd totul formei. Decadentul pornește de la ideea că arta nu trebuie să fie o utilitate socială, el consideră utilitatea ca o proză vulgară și caută să facă din arta lui un *nimic dulce*. Natural, cel mai bun mijloc de a nu fi util, este acela de a renunța cu desăvîșire la fond.

Odată lipsit de unul din cei doi factori, cari la artiștii adevărați sînt nedespărțiți, forma va suferi o adevărată tortură. De aci vine jongleria uimitoare a vorbelor, împerecherile ciudate de cuvinte, căutarea expresiilor celor mai ciudate, tot canonul acela oribil pe care-l vedeți în operele decadente.

Se înțelege, decadentul nu va recunoaște nici-odată că în fond arta lui este ori lașitatea de a lua cuvîntul în luptele sociale ori incapacitatea de a se pătrunde de problemele care bat la poarta veacului în care trăește. Avem în noi instinctiv pornirea de a ascunde întot-d'auna propria noastră lașitate sau degenerare.

Și, cum o mărturisire sinceră ar însemna peirea, decadentul va arunca din înălțimea sa mai bine din coborișul lui, o sumă de teorii, prin care va căuta să se justifice, să ne convingă și pe noi că aceea ce face el este artă adevărată.

Cu toate astea lumea, prozaică precum o știm, continuă a crede că Parnasul decadenților e un simplu spital, mai prozaic în definitiv de cât aceea ce decadentii numesc proză. Operele lor, simple scamatorii literare, au stîrnit un moment curiozitatea admiratorilor de lucruri extraordinare; dar azi nici nu ne minunează nici nu ne supără: trecem pur și simplu pe lîngă ele, ca niște oameni grăbiți, cari n'au timp să se oprească la scamatorul din drum...

În ordinea morală, spiritismul, — în ordinea artistică simbolismul. Oamenii incapabili de a se încălzi pentru ideile mari ale veacului în care trăesc și cari pierzîndu-și busola, dau fuga să deslege întrebări transcendente, se aruncă în aceea ce ei numesc spiritism...

Oamenii incapabili de a 'nțelege proble-

mele sociale și de a se însufleți pentru ideile generoase care entusiasmează o lume, se aruncă în spiritism...

În unii ca și 'n alții, căutați germenul degenerescenței.

Grație acestor concepții ne pămîntești, ne firești, asupra artei, asistăm la literatura asta fără vlagă, care nu emoționează pe nimeni, care nu spune nimic inimilor noastre și a căreia unică pretenție este aceea de a fi originală.

Nici nu putea fi alt rezultat. Fugind de orî-ce idee, scăparea trebuia să fie fatal într'un abuz de formă ciudată. Așa, pentru dînșii sunetele sînt... colorate, iar privirea obiectelor le produce intuiții auditive. Nu am la mine documentele necesare, căci v'ași putea cită o mulțime de dovezi care numai pentru normalitatea decadenților nu pledează. Mă-aduc aminte că am citit unde-vă, nu știu unde, descrierea unui salon. Autorul nu avea alte impresiuni de acolo, de cît că «mobilele sco-teau niște sunete colorate ca o simfonie albastră a infinitului»...

Fără îndoială, e original!! Dar de asemenea originalitate să ne ferim, căci e primejdioasă.

Și cînd mai toate operele decadenților sînt de felul acesta; cînd oamenii aceștia nu gîndesc și nu produc nimic care să ne poată pasiona, cum vroiți ca producțiunile lor să nu dispară?

În mijlocul frămîntărilor și luptelor noastre, în mijlocul acestui teribil război social, în mijlocul nesiguranței în care trăește societatea întreagă, cine are vreme să adîncească aceste extraordinare împărecheri de vorbe, aceste cugetări pe care nici-odată omul normal nu le va avea?

Societatea trece înainte, lăsînd în urmă curiozitățile acestea artistice, care nu prezintă nici un interes superior pentru noi toți. Singurii specialiști, aceia cari se îndeletnicesc cu studiul tuturor anormalităților și degenerescențelor, le vor lua în cercetare. Dar nu pentru a studia operele înșăși,—ci pe autorii lor.

În mijlocul acestor dezertțiuni de la lupta socială, dezertțiuni ascunse din partea artiștilor sub pretextul artei pentru artă, o întrebare se impune pentru artiștii cari fac parte din clasa proletariatului: care este rolul, care este datoria lor?

În admirabila sa conferință asupra *Crizei morale*, D. profesor Dumitrescu-Iași dedea un sfat pe care nu l-am putea urmări. D-sa zicea că atunci cînd vedem contradicțiile dintre aspirațiile noastre și dureroasa realitate actuală a lucrurilor, aceea-ce ne rămîne de făcut, este să ne retragem la munte, pentru ca de acolo să avem orizonturi întinse, să nu fim supărați de nici un obstacol ce s'ar pune vederilor noastre.

Domnilor, sfatul escelentului profesor universitar este aproape sfatul unui sceptic, în tot cazul o declarație de slăbiciune.

Dintru'ntîiș, dacă am lua *muntele* în înțelesul cel comun, am vedea întîmplîndu-se fenomenul următor: presupuneți că ne-am retrage la munte cu toții cei ce vedem reaoa stare actuală. Ce s'ar petrece atunci? Ne avînd nici unul curajul de a rupe cu tradițiile,—pentru că nu știm de cît să fu-

gim, iar nu să luptăm,—am duce cu noi toate păcatele orînduirii de azi, de care nu vom fi ştiut să ne scuturăm. Şi ne-am pomeni cu aceeaşi organizaţie de care am vroit să scăpăm,—ne-am pomeni că trebuie să ne coborîm la vale, ca să fugim de contradicţiile de la munte.

Ce s'ar face cu sărmanele noastre orizonturi? Şi unde ar ajunge omenirea asta, dacă toate naturile alese nu ştiu să facă alt-ceva de cît să dezerteze din faţa luptei? Dacă din vremile cele mai depărtate, oamenii geniali, artiştii, cetăţenii distinşi, ar fi făcut tot ast-fel, fără 'ndoială n'am fi avut să înregistrăm progresul pe care-l vedem în zilele noastre. Progresul nu s'a realizat de către aceia cari aū iugit la munte, ci de oamenii capabili de jertfe, de aceia cari aū pus mai presus de liniştea lor sufletească liniştea şi fericirea tuturor!

Modul acesta de a judecă şi mai ales de a se purtă în viaţă, poate conveni perfect clasei sătuilor, pentru că această clasă nu poate dori alt-ceva mai bun de cît să ne retragem la munte toţi cîţi gîndim alt-fel

de cît dînsa, și să-î lăsăm în voie... exploatarea văilor!

Ei, nu. Este o menire mai mare, domnilor, menirea de a lupta. Și în loc să ne retragem noi, să facem să se retragă la munți aceia cari sînt, în organizația actuală, cauza relelor sociale!...

Fără 'ndoială, sîntem într'o perioadă de tranziție. Societatea actuală, care a născut atîtea rele prin organizarea nedreaptă a producțiunii, nu poate suferi într'însa arta senină pe care unii o numesc artă pentru artă. Literatura 'ntreagă plînge, pentru că e plîngerea veacului, care se arată într'însa. Și pînă cînd omenirea nu va fi liberă și fericită, nu va exista o artă care să respire seninătatea și fericirea...

Arta pentru artă, înțelegînd prin ea o artă lipsită de zbucium, a cărei menire să fie încîntarea omenirei, care să nu fie o armă de luptă, ci numai un mijloc de cultură și de recreare, — nu va putea exista de cît într'o societate armonică, solidară, în care lupta pentru traiu să nu fie unica preocupare. Veacul de aur al omenirei este înainte.

Și este de datoria artiștilor proletari să lupte pentru ca acest veac să nu întîrzie...

Și este de datoria D-v., artiști tineri, cari vedeți pe semenii D-v. răbdînd lanțul celei mai grele robii, robia economică, umiliți, flămînzî și totuși năzuind spre niște vremi mai bune, — să le dați ajutorul ce puteți cu operele D-v.

Se sfîrșește veacul acesta și vine un altul, care nu va fi veacul al două-zecilea ci veacul I al fericirii omenești. Ei bine, destul plîns, destulă mizerie și destul amar... Fie-care din noi are în societate o misiune. Și cînd asistăm la încercarea uriașă a proletariatului de a sfîrși cu zilele negre, — datoria noastră este să fim alături cu el... Ci 'n loc să plîngeți pe ruina unui trecut ce nu se va mai întoarce din calea vremii ; în loc să priviți nepăsători vijeia care vuește la orizont, — faceți, artiști plini de simțire, cîntecul uriaș care, ca 'n Biblie, să năruiască zidurile Ierichonului !...

SFÎRȘIT

BUCUREȘTI

„TIPOGRAFIA NOUĂ“, GRIGORE PANAITESCU

19, Pașagiul Băncii Naționale. 19

1894